

CSANÁD PÜSPÖKE: ARANYMISÉS!

HAMVAS ENDRE JUBILEUMÁRA

A *Vigilia* olvasói meg fogják nekem bocsátani, hogy ez a megemlékezés nem az ilyenkor megszokott formában történik. Úgy gondolom, hogy az aranymisés csanádi püspökről az alább elmondandó néhány epizód sokkal többet mond, mintha azt az utat választottam volna, amely ugyan rendszerezőbb, de ennek következtében nem jut túl az általánosságoknál. *Hamvas* Endre kimagasló egyénisége, főpapi és emberi munkája, sokkal több annál, minthogy életének ennél a kiemelkedő évfordulójánál megmaradhatnánk az általánosságoknál.

1930-ban találkoztam először vele. A csanádi püspök akkor irodavezető volt Esztergomban. Egy papi lelkigyakorlat befejező ájtatosságára kísérte Serédi bíbornokot. Ott térdelt az esztergomi papnevelő intézet kápolnájában a bíboros mögött. Akkor alakult ki bennem az a benyomás, amely azóta csak megerősödött, hogy Hamvas Endre: jól imádkozó ember. Ezt a megállapítást nem szabad helytelenül érteni. Nem a megfigyelőnek kiváltsága, hanem sokkal inkább azoknak az adottságából származik, akik valóban jól tudnak imádkozni. Meggyőződésem, hogy az igazi imádság, annak lelényege meglátszik a jól imádkozó embereken. 1937-ben talán gyerekesnek tűnt volna minden jóslgatás Hamvas Endre jövőbeni életét és munkásságát illetőleg. Most már elmondhatom, akkor úgy éreztem, hogy az ilyen jól imádkozó papi embert az isteni gondviselés nem mindennapi feladatok elvégzésére szokta kiválasztani. De ki tudta volna akkor előre megjelölni azt az utat és azokat az állomásokat, amelyek Hamvas Endre előtt álltak. Mégis az akkori megállapításom, mint az azóta eltelt több mint negyed évszázad igazolja, helyesnek bizonyult. Ezt az elkövetkezendő években többször tapasztaltam és láttam azt is, hogy az isteni gondviselés által nagy feladatok elvégzésére elhívott pap nemcsak könnyű, hanem sokszor igen súlyos és csakis mélyen imádságos lélekkel megoldható feladatokat kapott a gondviseléstől.

Az aranymisés csanádi püspök 1941 nyarán már általános érseki helytartó volt Budapesten. Mint a kalocsai főegyházmegye szerepárja, kihallgatást kértem tőle. Szerettem volna a nyár folyamán Budapesten prédikálni és ehhez szükséges volt az érseki helytartó engedélye. Amikor fogadott, próbára tett. Azt kérdezte tőlem, hogy az ilyen engedélyre ad-e lehetőséget az Egyházi Törvénykönyv. Amikor igennel feleltem, az addig komoly, sőt talán kicsit szigorúnak is mondható arc, elmosolyodott. Elővette az Egyházi Törvénykönyvet, kezembe adta és azt mondta, keressem ki az idevonatkozó kánont. Amikor ezt megtettem, mosolyogva adta meg az engedélyt. Ennél a találkozásnál új vonást ismertem meg a későbbi csanádi püspökből. Megismertem az egyház törvényeit nagyon tisztelő és azokhoz mindenben ragaszkodó főpapot. Megismertem azt a mélyéges komolyságot, amellyel már akkor ezt a magas hivatalát betöltötte. De ugyanakkor megismertem azt a melegszívű embert is, aki ott, ahol az nem szükséges, soha semmiben és senkinek nem gördít akadályokat az útjába.

1948-ban az akkor betegeskedő Grósz József kalocsai érsek helyett, már mint csanádi püspök, ő végezte a papszentelést a kalocsai főszékes-

egyházban. Jelenlegi irodaigazgatómmal Szegedre utaztunk, hogy Kalocsára kísérjük. Akkor már több mint négy éve kormányozta a csanádi egyházmegyét. Jelleméből akkor ismertem meg az egyházért, az egyház életéért, jövőjéért és boldogulásáért komolyan aggódó főpásztort. Mint püspöknek természetesen elsősorban saját egyházmegyéjének élete jelentette a legfőbb gondot. Ez azonban a távolabbra tekintés és a jelenségeket helyesen értékelő püspököt nem gátolta meg abban, hogy a felmerülő kérdéseket ne vizsgálja országos vonatkozásaiban is. Nem árulok el titkot, ha azt mondom, hogy az, amit a későbbi évek folyamán az egyházért, a hívekért, a magyar népért, annak boldogulásáért, fejlődéséért tett, már itt 1948-ban is megmutatkozott a csanádi püspökben. Ekkor is, mindig az általános és hasznos érdekek vezették, saját személye és annak problémái egy pillanatra sem kerültek előtérbe. Már akkor meg volt az a készsége, hogy az éppen nem könnyű helyzetet több oldalról vizsgálja és a kibontakozást ilyen vonatkozásban keresse. Tudta, hogy az egyháznak élnie kell és ehhez az élethez a megértés, a körülmények pontos értékelése elengedhetetlen. A hangsúly az életen volt. Milyen sokan nem értették ezt akkor. Ezek az idők nagyon alkalmasak voltak arra, hogy jóvátehetetlen katasztrófa történjék. Nagyon alkalmasak voltak éretlen és minden alapot nélkülöző képzelődésekre. A csanádi püspök mindezeket jól látta és éppen ezért volt benne annyira megalapozott az egyházért való aggodalom. Ma már könnyű megállapítani, hogy az idő őt igazolja és hogy neki nem kellett elképzelésein változtatnia.

1950 nyarán, saját egyházmegyéje mellett mint apostoli kormányzó átvette a hatalmas esztergomi főegyházmegye kormányzását is. Az isteni gondviselés két súlyos feladatot helyezett vállaira. Az utóbbit úgy kellett viselnie, hogy saját egyházmegyéjének ebből semmi kára ne származzék. Ez a hatalmas feladat, mindenki tudja, nem volt problémáktól mentes. Az elkövetkezendő években sok és nehéz feladatot kellett megoldani. Akkor sokan sok mindent nem értettek meg. Voltak, akik csak a látszólagos negatívumokat keresték. De Hamvas Endrét ezek egy pillanatra sem ingatták meg, mert ő előre nézett és sokkal többet látott, mint azok, akik csak a napi eseményeknek és jelenségeknek éltek. Nem lehet elhallgatni azonban, hogy amikor 1957-ben visszavonult az esztergomi főegyházmegye kormányzásától, szinte napról-napra növekedett azoknak a száma, akik cselekedeteit mindjobban megértették és áldozatos munkásságát mindig többre és többre értékelték.

1951-ben egyesítettük a szegedi és a kalocsai papnevelő intézetet. Sokan akkor sem értették és nem látták előre azokat az egyházra nézve hasznos következményeket, amelyek az egy egyháztartományhoz tartozó két egyházmegye papnevelő intézeteinek egyesítéséből az elkövetkezendő évek folyamán bekövetkeztek. A csanádi püspök az egyesítést megelőző tárgyalásoknál olyan bölcsességet és megértést tanúsított, amely csakis a nem mindennapi képességekkel rendelkező emberek adottsága. Ő már akkor látta mindazt a jót, amely ebből az egyesülésből származik. Tudta, hogy az egyháztartomány jövőjéért papjai, akik együtt fognak nevelkedni, milyen közel kerülnek egymáshoz a paptestvéri szeretet és egymás segítségének vonalán. Azok a kalocsai főegyházmegyéi papok, akik az elmúlt években a szegedi papnevelő intézetben mint előljárók, vagy tanárok működtek, bizonyíthatják, hogy Szegeden mindig otthon érezték magukat. Ebben a családias légkörben a csanádi püspök nemcsak legfőbb előljárójuk, hanem valóban jósa és édesatyjuk is volt. Az ott nevelkedő növendékek bármilyen egyházmegyéhez tartoztak is, csak azt láthatták,

hogyan nevelésük és elbírálásuk mindig és mindenben egyenlő. Nevelésük úgy történt, hogy a saját egyházmegyéjükhez való töretlen ragaszkodásuk és szeretetük semmiben sem szenvedett csorbát. A csanádi püspök, amikor a különböző egyházmegyék teológusaival találkozott, soha nem mulasztotta el felhívni figyelmüket a saját fópásztorukhoz és egyházmegyéjükhez való ragaszkodásra.

1951 őszétől hét éven keresztül közvetlen munkatársa lehettem. Ezért a hét évért nem tudok elég hálás lenni az isteni gondviselésnek. Ezekben az években tanultam meg, hogyan kell kényes, nehéz, de ugyanakkor nagyon fontos kérdéseket a lehető legjobban átérteni és megoldani. Ezekben az években szinte naponként találkoztam a csanádi püspökkel és láttam, hogy a megoldásra váró kérdések hogyan formálódnak lelkében. Hogyan keresi azokat az utakat, amelyek nem vezetnek zsákutcába, amelyek nem sodornak szakadékok felé, hanem a tisztuló égbolt felé mutatnak. Láttam töprengéseit, de azt is láttam, hogy most sem változott benne a jól imádkozó ember lelki ereje. Hányszor láttam magánképalánájában együtt a Mesterrel. Hányszor láttam erőgyűjtő imádságát, amikor a rózsafüzért imádkozta. Itt kell keresnem annak a bölcsességnek, mérsékletnek és türelemnek a kulcsát, amely mindig átsegítette az eléje tornyosuló nehézségeken. Munkássága nem mindig volt látványos. Sokan sok mindent nem is tudhattak és nem is láthattak ebből a munkából. Voltak, akik egyik vagy másik cselekedetét túlságosan lassúnak, a jelentkező eredményt kevésnek ítélték. Ezek nem látták azt a célt, amelyet a sokat imádkozó csanádi püspök már látott.

Ezekben az években tanultam meg, hogyan kell világosan, közérthetően megnyilatkozni. Beszédei és megnyilatkozásai olyanok voltak, amit nagyra értékel a magas képzettséggel rendelkező ember éppen úgy, mint a legegyszerűbb. Megismertem a kitűnő egyházi írókat. Az általa szerkesztett hittankönyvek ugyancsak az imént említett adottságainak szellemében születtek. Ezeket a könyveket nemcsak a kisiskolások, hanem minden katolikus ember nagy haszonnal forgathatja. Láttam azt a hatalmas munkát, amellyel ezek a könyvek készültek. Láttam és csodáltam azt a hihetetlen munkabírást, amellyel a csanádi püspök a két egyházmegye kormányzása mellett is időt tudott találni magának ezeknek a könyveknek megírására.

Hittankönyvet írni nehéz. Jó hittankönyvet írni, nagyon nehéz. A sokszor eleminek látszó kérdésekhez és az azokra adott válaszokhoz hatalmas előtanulmányokra van szükség. Ezen a téren a csanádi püspök mindnyájunk előtt példamutató; Példamutató pedig elsősorban azért, mert bár teológiai felkészültsége közismerten nagy, mégis, amikor hittankönyveit írta, állandóan arra törekedett, hogy a hittudományi és a világi tudományok legújabb eredményeit beledolgozza ezekben a könyvekbe. Ebben segítségére volt nyelvtudása. A püspök kiválóan beszél németül és franciául. Azt természetesen vesszük, hogy latin tudása sem mindennapi. Ezeket az idegen nyelveken világosan és közérthetően tud fogalmazni is. Ez az adottság azonban soha nem ment a klasszicitás rovására.

Akik környezetében éltünk, megismertük a béke nagy és szent ügyének igazi munkását is. Az emberiség békéje egy és oszthatatlan. Az isteni Megváltó egyházának, papjainak és minden követőjének békét hirdetett. Az aranymiséis fópásztor pontosan tudta és tudja, hogy az egyház minden munkássága, híveinek élete és boldogulása csakis az egyetemes béke keretében képzelhető el. Szolgált és szolgálja fópásztori hivatalában ezt az egyetemes békét úgy, hogy ez soha semmilyen vonatkozásban, semminémű kárt nem okozott és nem okoz egyházának. Akik ezen a

téren kifejtett munkásságát jól ismerik, azok tudják, hogy ilyen irányú tevékenysége az elmúlt években komoly eredményeket hozott az egyház részére is. Ő úgy tudott és tud a béke szolgája lenni, hogy ez nem jelent külön tevékenységet főpásztori küldetésétől. De ez természetes is. Akik igazán szeretik, becsülik és jót akarnak a rájuk bízottaknak, azok csakis így szolgálhatják az emberiség életkérdését.

1961. október 3-án váratlanul elhunyt a kalocsai érsek, a püspökkari konferenciák akkori elnöke. A püspökkari konferenciák tagjai a csanádi püspököt választották elnökké. Mindnyájan éreztük, hogy személye, addigi tevékenysége, elért eredményei, őt teszik legalkalmasabbá ennek a nem könnyű tisztségek betöltésére. Hamvas Endre nem kereste, hanem vállalta ezt a tisztséget. Mi láttuk, amikor őt választottuk, hogy értünk, a hívekért, a papokért, a magyar népért vállalja ezt a küldetést is. Az azóta eltelt közel két esztendő mindennél fényesebben bizonyítja, hogy a választás a legalkalmasabb személyre esett. Mozgalmas időszak volt ez. A püspökkari konferenciák elnöke ebben az időszakban is jól tájékozódott és mindig a legalkalmasabb és egyben a legeredményesebb megoldásokat választotta. Résztvett a II. vatikáni zsinat megnyitásán és első ülészakán. Az elhunyt *XXIII. János* pápa igazi szeretettel, megbecsüléssel, munkájának értékelésével fogadta őt. Jelenléte a II. vatikáni zsinaton nemcsak a hazánkban élő katolikusoknak, hanem az egész magyar népnek megbecsülést szerzett. Ugyancsak résztvett dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, *VI. Pál* pápa koronázásán. A jelenlegi Szentatya azzal is kifejezést adott megbecsülésének és szeretetének, hogy már a koronázást követő harmadik napon talált módot arra, hogy a csanádi püspököt a kíséretében lévő egri apostoli kormányzóval együtt fogadja. Ez a találkozás emlékezetes marad a magyar katolicizmus életében. Emlékezetes marad elsősorban azért, mert bizonyítéka annak, hogy a csanádi püspök főpásztori munkája, kifejtett tevékenysége és annak eredményei Szent-séges Atyánk előtt sem ismeretlenek. A *Pacem in terris* enciklika megjelenése visszavonhatatlanul és megmásíthatatlanul adta tetszését a csanádi püspök munkásságára. A csanádi püspök minden tevékenységében kereszte és keresi azokat a találkozási pontokat, amelyek azt szolgálják, hogy azok is közelebb kerüljenek egymáshoz, megismerjék és megértsék egymást, akik különböző világnézetet vallanak. Jó időben meglátta az elért eredményeket és tudta azt, hogy ez a katolikus híveknek javát is szolgálja. Ezért veszi őt körül aranymiséje alkalmából nemcsak a katolikus híveknek, hanem minden jószándékú, becsületes magyar embernek tisztelete, szeretete és megbecsülése.

Ötven év az ember életében jelentős időszak. Méginkább jelentős akkor, ha valaki ötven évet Isten szolgálatában töltött el. Szolgált az Istent, és ebben a szolgálatban jónak és hűségeseznek találtatott. Ezekben a napokban meghatódott szeretettel vesszük körül a csanádi püspököt, a püspökkari konferenciák ezidőszertinti elnökét. Kérjük az isteni Mestert, hogy még hosszú éveken keresztül lehessen irányt mutatónk mindazokban a kérdésekben, amelyek életünket, boldogulásunkat, előrehaladásunkat, békénket jelentik. Legyen lelki és fizikai ereje munkájának további végzéséhez. Biztosak vagyunk benne, hogy az egek felé szálló buzgó imádság továbbra is megadja az aranymisés főpásztornak mindazokat a kegyelmeket, amelyek életét és munkásságát eddig irányították.

Ilyen lélekkel mondjuk, hogy a Mindenható az aranymisés csanádi püspököt még sokáig, sok-sok éven keresztül mindnyájunk igaz örömeire töretlen munkakedvben és erőben éltesse!